

ATTILA SÍRJA ÉS AZ ŐRZŐK

CSABAI PÁL TÁLTOS IGAZ TÖRTÉNETE

A Turán 2001. évi 4. számában megjelent írásomban rámutattam arra, hogy a *tanukolgo mezei* ütközet lokalizálása miért fontos. Ez adja ugyanis a kulcsot a kezünkbe Attila és sok más hun főember sírjának kereséséhez: ahol a csata zajlott, attól a helytől nem messze, a bálványkőnél, kőszobornál, kőmedrű völgyben, esetleg fülkés kősziklánál (Kewe Oza, Cuwe Azoa, Keueoza stb.) kell lenni Attila sírjának – nem pedig a hunok egyik alföldi „táborvárosának” környékén, ahogy sokan vélekednek!

„S eltemették őt a főntebb említett helyen, Béla, Kadocsa s a többi kapitányok mellé.” – írja Kézai Etele temetéséről. Induljunk el ezen a nyomon, annak ellenére, hogy Bakay Kornél úgy véli: Attila sírját nem itt, a Kárpát-medencében kell keresni, hanem a többi hun nagykirály temetkezőhelyén, a hun birodalom központi (?) területein, a királyi temetőkben (?), messze keleten.¹

Induljunk el ezen a nyomon annak ellenére, hogy Bóna István A hunok és nagykirályaik című könyvében erről a kérdéskörrel így ír: „Attila sírja természetesen megtalálható, mint minden, amit valaha földbe rejtettek. De nem kereshető. Képzeliünk el egy igazán nagyméretű sírt, akkorát, amelybe a sok-sok drágaság kényelmesen elfért. Akár egy egész szobányit. Egyetlen hektáron 500 ilyen nagy sír férne el, egy négyzetkilométeren már 50 000. Mivel a hunok táborvárosáról, amelynek közelebbi vagy távolabbi környékén Attilát eltemették, egyelőre csak annyit sejtethetünk, hogy a Temestől északra, a Köröstől pedig délre feküdt valahol a Tiszántúlon, Attilát pedig valószínűleg a Duna-Tisza közének keleti felében temették el, legalább 20 000 km² jöhet számításba. Ezen – nem tévedés! – 1 milliárd Attila-sír képzelhető el. Könnyebb a tűt a szalmakazalban megtalálni!”² Később, a História lapjain megismétli véleményét a sír keresésének reménytelenségéről: „Ma

már képesek vagyunk sok mindenre: légifotózással telepeket, falvakat, római erődöket, villákat, középkori templomokat, sőt temetőket tudunk feltérképezni, mielőtt egyetlen kapavágásra sor kerülne. Magányos sír esetében viszont ez a módszer reménytelen. Mi a garancia arra, hogy amit a levegőben Attila sírjának látunk, az a földön valójában nem egy krumpilisverem? Az ország, de legalábbis a Dél-alföld öszszes krumpilisvermét fel kellene tárunk (visszamenőleg 300 évre, amióta krumpli van – a jégvermekről nem is szólva) ahhoz, hogy esetleg eredményre jusunk!”³

Attila, Atila, Etele neve egyébként „nem gót szó, és nem atyácskát jelent – ahogy sokáig hitték, hiszen elképzelhetetlen, hogy egy hatalmas, hódító nép hadvezér-uralkodója a leigázott kisszámú gótoktól nevet fogadott volna el. A véletlen egyezés a gót »attala« – atyácska szóval ugyan megvolt, de ez a hunokat kevéssé érdekelte. Az őtörök »ätıl« vagy »ıtil« szó azt jelenti, hogy »ragyogó, fényes, fenséges« – ebből képezték egész egyszerűen az »Atilä« »İtile« tulajdonnevet. Az Atıl (İtil) névvel folyókat is jelölték, például a Volgát, szintén »ragyogó« jelentéssel.”⁴

Attila, a ragyogó, fényességes, fenséges uralkodó haláláról és az azt követő végtisztességről – nem pedig a temetésről! – az esemény után száz évvel író alán-gót származású Jordanesnél maradt fenn tudósítás: „Attila holttestét az alföldi táborváros közepén vagy a város előtti mező közepén, selyemsátorban ravatalozták fel. A látvány csodálatos és ünnepélyes volt. Az egész hun nép legkiválóbb lovasai nyargaltak körbe-körbe a ravatalt és az elhunyt tetteiről gyászdalok énekeltek... Miután a gyászénekek elsírták, sírhalma fölé, ahogy ők nevezik, stravat tartottak nagy evés-ivással... (Postquam talibus lamentis est defletus, stravam super tumulum eius... A strava

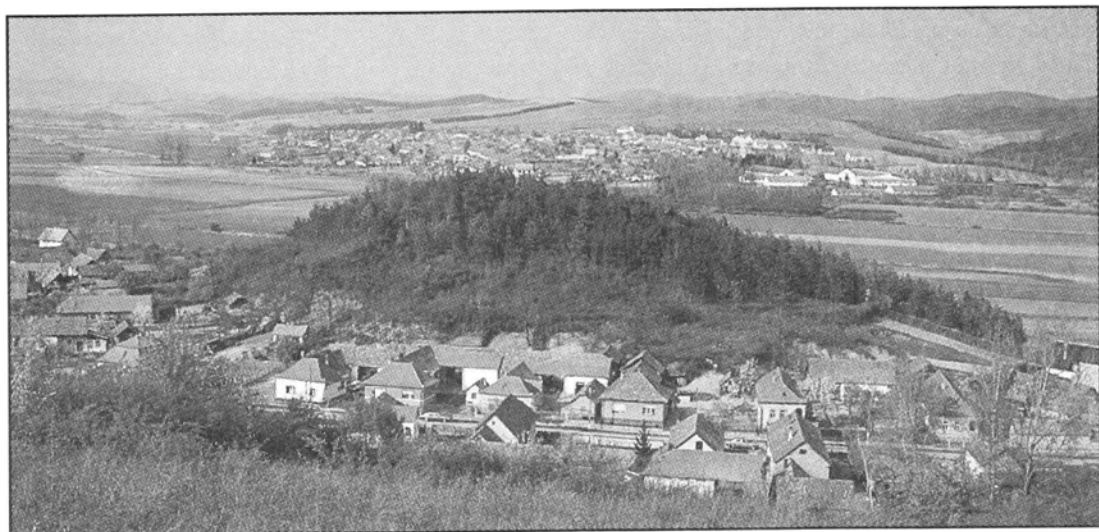
egyesek szerint halotti tort, mások szerint halomba rakott zsákmányt, máglyát, halotti áldozatot jelent.) *Éjszaka pedig titokban földbe rejtették (temették) a holttestet.*” (Jordanes, *Getica* XLIX. 256-258.) *...nocturne secreto cadaver terra reconditum coperacula...* „Ezután a kiválasztott szolgahad és kíséret út-
nak indult a koporsóval arra az ismeretlen helyre, ahová... keleti szokás szerint el kellett rejtetniök a földi maradványokat, hogy kegyeletsértő rablók és az ellenség ne akadjon rá.”⁵

„Koporsóját először arannyal, majd ezüsttel, végül vassal borították, ezzel jelképezve, hogy a leghatalmasabb uralkodónak minden kijár: a vas, mivel népeket győzött le, az arany és az ezüst, mert mindkét birodalom ékességét elnyerte. Idetemették (melléhelyezték) az ellenségtől zsákmányolt fegyvereket, drágakövektől ragyogó lószerszámokat, és különböző méltóságjelvényeket, amelyek a fejedelmi pompát ékesítik. Azért pedig, hogy az emberek kíváncsiságát e sok drága kincstől távol tartsák, a sírt készítő embereket iszonyatos bérként, irgalmatlanul legyilkolták. Így ragadta magához a hirtelen halál a temetettel a temetőket egyaránt.” (Jordanes, *Getica* XLIX. 258.)

A temetés módjáról, mikéntjéről különböző elképzelések láttak napvilágot. Az egyik felfogás szerint szkíta szokást követve halmot emeltek sírja fölé.⁶ „Miképp... hányják fel azután a sírra a földet s ala-

kítják fölébe a dombot a rá állított kövekkel, melyet a hínhalomok századokon át mutatnak; sokszor ezek felett még a sírhalom tetejébe állított kő vagy halmozott kövek helyébe szobor vagy ház is emeltetett, mint a krónika Keve s a hun vezérek sírjánál tudja...”⁷ Ipolyi Arnold Magyar Mythologia című munkájában megemlíti egy másféle hagyományt, regét, amely szerint „Attila is kincseivel a leeresztett Duna medrébe ásatik el, s a víz fölébe eresztetik, hogy kincseihez ki sem férhessen”.⁸ A folyómederbe temetésnek (Duna, Tisza, Maros, Körös) számos képviselője van.⁹ A szépirodalomban is ez a felfogás terjedt el, gondoljunk Petőfi Sándorra, Jókai Móra, Gárdonyi Gézára. E gondolat alapja minden bizonnyal a Jordanes *Getica*-jában található történet, mely a vizigót Alarich temetését beszéli el. Eszerint ugyanis Alarich sírját Dél-Itáliában a Busentus folyó medrébe rejtik el 410-ben, egy hadjárat közben...

„Scytha módon” – írja Kézai a hun előkelők temetéséről. „Scythia szokás szerint” – olvashatjuk a Képes Krónikában Keve kapitány és társainak temetéséről. A „szkíta típusú” ősi sztyeppeti temetkezési módnak a legfőbb jellemvonása a *sírhalom* (kurgán, tumulus) és *emberáldozat* együttese! Attila hunjainak, az európai hunoknak az ősei a *xhiung-nuk* (Ligeti Lajos, Szász Béla) – noha Vásáry István szerint „Maotun és Attila népe közé történetileg semmikép-

A Nagy-halom látképe

A Törökasztal és a Bálványkövek összképe

pen sem lehet egyenlőségjelet tenni”¹⁰ – akik egyébként a török nyelvű hun törzsszövetség vezértörzseként a kelet-iráni, szaka típusú nyelvet beszélték. Eme ázsiai hunok egyik vezérének vagy uralkodójának szkíta típusú temetkezési módjáról Kr. e. 90 körül kínai forrás (Si-ki, 110. fejezet) tudósít: az uralkodó tetemét – arany és ezüst kincseivel egyetemben – kettős koporsóba helyezték, s mellé temették hű embereit és asszonyait, akik elkísérték őt a túlvilági útjára.¹¹ E hagyomány folytatásaként a türköknél (akik a kínai források szerint a xhiung-nuk leszármazottjai), továbbá e temetési rítus, amely a másvilág erőteljes képzetén alapul. A nyugati türk I(temi (kínai forrásokban: Si-tien-mi, Sze-ti-mi, görög feljegyzésekben: Szizaboulosz) kagán 576. évi halotti szertartásán négy foglyot öltek meg, hogy az elhunytat, mintegy annak hírnökeként, lovaival, kincseivel elkísérjék a halálán túli világba – tudósít Menandrosz. 634-ben Ili kagán tetemét elégették, sírja fölé dombot emeltek, aminek oldalába beletemették a kagánt másvilági útjára öngyilkos áldozatként követő barátját és rokonát. Kül-tegin türk uralkodó sírpalotájában (mauzóleumában) csak az elhunyt szobormása volt megtalálható, a tetemét (vagy hamvait) másított, a hagyományok előírásának megfelelően ismeretlen helyen, rejtve temették el, hogy megóvják minden ártalomtól. A sírfigura megjelenése az emberáldozat elhalványulását jelenti, idővel az emberáldozatok helyett a sírokba vagy sírhalmokra kőből, agyagból, fából készült figurát (képet, faragott bálványt) helyeztek. Képes Krónika: „...egy kőszobrot is emeltek ott, s azt a helyet, illetve vidéket Kewe Özának nevezték el.”

„Az 576. uralkodói temetés ... jól beleillik azok-

nak a királytemetkezéseknek a sorába, amelyeknek részletei ismertek az i.sz. I. századi japán szigetek »régi sír« (ko-fun) kultúrájától Attila hun király messés temetéséig; vagy az i.e. II. évezred végi, Sangkora Kína uralkodói sírjaitól egészen a legújabb idők magyarországi »Attila sírja«-hagyományáig. Ha végigtekintünk ezen az Eurázsia-szerte ismert temetési hagyományon, a türk uralkodó 576. évi temetése erre a »szkíta típusúnak« nevezhető temetkezési formára emlékeztet...”¹²

A sajátos történeti, társadalmi, etnikai és kulturális háttérű szkíta (és hun) temetkezési szokás leghangsúlyosabb motívuma a temetkezési hely rejtettsége – legalábbis a vezető réteg esetében. Keleti szokás szerint a köznép számára ismeretlen helyen, rejtve kellett eltemetni a hun nagykirályt is. Rejtve, de nem jelöletlen sírba. A „krumplisverem méretű sírt” magába foglaló sírkamra fölé emelt sírépítmény (halom) – vagy annak lassan elenyésző maradványa – ma is megtalálható, érdemes keresni. Nem azért, hogy régészetiileg feltárjuk...

Előző írásomban krónikás adatok elemzése révén a Tarna folyócska egyik völgyszakaszára irányítottam a figyelmet – egy szkíta-hun temetkezési övezet, szakrális vidék hajdanvolt létezését illetően. Érdemes szétnézni a helyszínen is. Siroktól nem messze, a siroki vár sziklába faragott folyosóinak északi ablakaiból jól látható, de a folyóvölgy mégis félreeső pontján, 28 méter relatív szintkülönbséggel emelkedik a völgy síkja fölé a szajlai Nagy-halom (tengerszintfeletti magassága: 187,6 m), amelyhez egy érde-

kes – mostanáig nem publikált – Attila-hagyomány fűződik.

Mielőtt ismertetném a történetet, le kell szögez-nem, hogy a domb természetes eredetű. A geológiai kutatások szerint anyaga az oligocén kiscelli emeletében képződött *Kiscelli Agyag Formáció*. Ennek a közetösszetételnek az üde állapotában kéesszürke, szárazon, mállottan sárga színű agyag, agyagmárga és aleurit az uralkodó képződménye, amelybe homokkő, mangános agyag, vulkáni tufa is települt. A felsőkiscellien (33-24 millió évig) ösföldrajzi jellemzője a Magyar Paleogén Medence, melyben az Alpi – Molassz-tengerhez hasonló üledékegyüttes képződött: az euxin fáciesű Tardi Agyagra foraminiferás, epibatiális agyagmárga (ez a Kiscelli Agyag), majd slír formációk (Parádi, Széchenyi Slír) települtek. A vidék uralkodó közettípusa egyébként az alsómiocénben (egri és eggenburgi emeletben) képződött glaukonitos homokkő, az úgynevezett *Pétermásárai Homokkő Formáció*. Az Istenmezeje község fölött magasodó *Noé Szőlője* nevű hegyoldal, a bükk-szenterzsébeti *Nagy-kő*, az ivádi Szent-völgy *Nagy- és Kis-Lyukas-köve*, a bárnai *Szer-kő* vagy Váraszó környékének hosszú völgyeiben látható kopár meredek sziklafalak anyaga ez a glaukonitos homokkő. Az *Ózd-Pétermásárai-dombság* vagy más néven *Heves-Borsodi-dombság* dombjai között kanyargó Tarna folyó vidékének felépítésében az agyag, agyagmárga és a zöld homokkő döntő fontosságú.¹³ A vidék erózió által megformált agyagos homok (apoka vagy slír) – homokkőkopárai lenyűgöző látványt nyújtanak (lásd: aszó elnevezések).

Azt viszont megállapíthatjuk, hogy a domb mesztérséges alakítású. A geomorfológia tudománya nem ad magyarázatot a Tarna folyó völgyét övező dombvonulattól elütő, azzal kapcsolatban nem álló, szabályos (enyhén nyújtott ellipszis alapú) kúp alakú felszínforma képződésére! Ilyen különálló, a völgytalp síkjá fölé magasodó felszínformára (ami nem tekinthető sem úgynevezett *korráziós* piramisnak, sem pedig suvadással létrejött képződménynek, mert itt hiányzik az ezek keletkezéséhez szükséges nagy relief-energiájú tönkperem, meredek lejtő (van más példa is: a Tarnába ömlő Leleszi-patak völgyében bújik

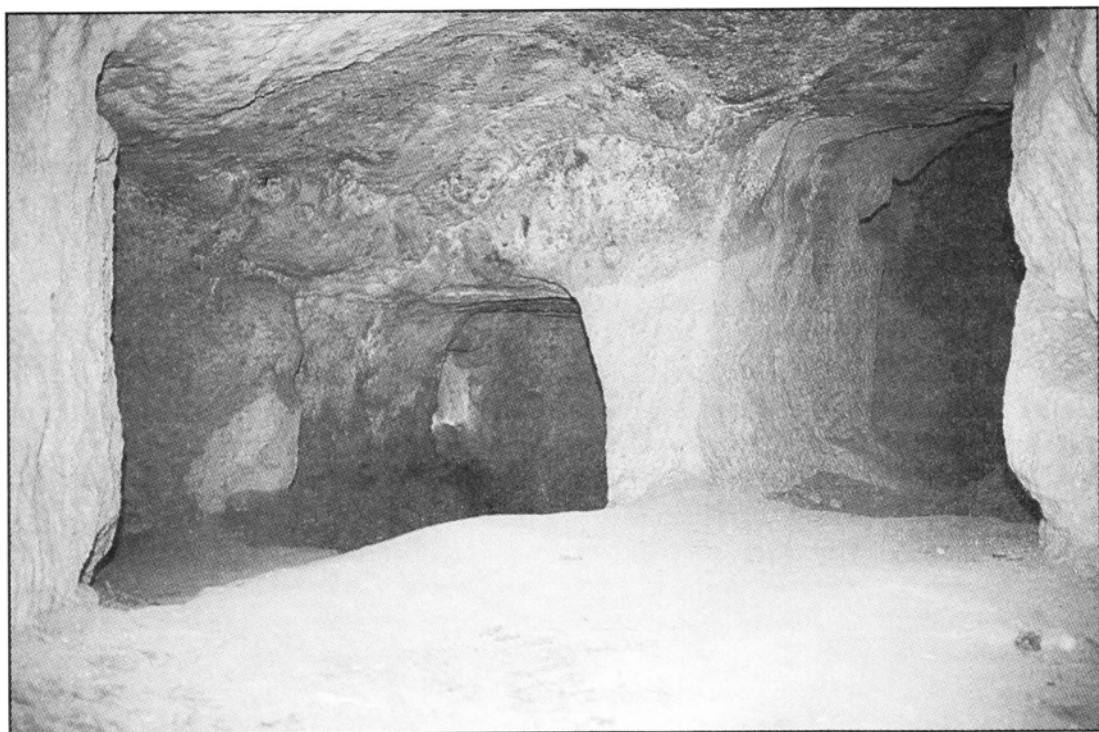
meg a Pósvár. Ezt a dombot a középkorban megerősítették, az erődítés sánc-árka még ma is jól látható.¹⁴

A várat 1997. április 3-án mértük fel Nováki Gyulával, ekkor jártunk a szajlai Nagy-halomnál is. A Kossuth utcában lakó *Csabai Jánosné* (született Tulák Margit) 93 éves néni kegyelme így búcsúzott tőlünk: „*Mikor ássák már ki Attilát?*” Margit néni apósának a nagyapja volt Csabai Pál, a táltos, akiről az alábbi, 1949-ben kelt levél szól. Részlet a dokumentumból:

Kedves Nóri Öcsém!

Elsősorban szeretettel üdvözlöm édesanyádat, az én drága jó Marcsó nővéremet, apádat, kedves sógoromat és téged kedves feleségeddel együtt. Sok-sok év óta nem írtam hozzátok, nem szeretet hiánya miatt, de mert tollal sehogy, írónnal is alig tudok írni. Ez a sebesüléssel járó ... mérgezés következménye és nem írásiszony, mint Józsi bátyád nevezi; azonban most írok. Talán ez lesz utolsó írásom legkedvesebb testvéremhez és családjához. A régi igaz érzéssel, ragaszkodó szeretettel kívánok mindannyiótoknak hosszú életre szóló, meglelégedéssel teli életet.

Most rátérek kedves emlékeim ismertetésére. Négy éves voltam, amikor a külső portai szomszédunkkal, Csabai Pál 80 éven felüli öregapóval megismerkedtem. Ez a külső portai rakodóhely volt a kedvenc játszóhelyem és remegő félelemmel telített kíváncsiság vonzott a falu népe által (nevezett) Csbai papja, a »táltos«-hoz. (Ennek öccse vőül ment Terpesre (?) egy családhoz, erről ennyit tudok.) Nagytudású ember volt, embert, állatot gyógyított, édesapámmal és a papokkal latinul beszélt, melyet szótárból gyakorlat útján tanult meg. Engem magához édesgetett, s amíg élt, 2 és fél éven át Hun és Ősmagyar történetekkel töltötte a buksimat. Te Zsoltár, ide hallgass! – kezdte. Röviden: Attila (Attila) meghalt, a főemberek kerestek egy nem lakott helyet, hol a drága tetemet eltemették. Csaba királyfi, kinek még anyja élt, a két bátyjával nem, a mostani Szajla helyén találta meg az alkalmas helyet, őserdők között kis patak mentén, azon a síkon, melyet a Tar-lil-na (?) vagyis a mai Tarna folyó csinált magának. Itt letették a drága testet, lovát, fegyvereit, drágaságait és (a holdnak háromszori megújulása idején) a 300 rab-

A vár szikába vájt folyosói

szolga nagy halmot hordott rá a mellette lévő hegyből. (Rajza mellékelve.) A rabszolgákra felügvelt a főtáltos fegyveres szolgálival, Csaba királyfi fegyvereseivel a siroki két Várhegy mögött várt. (Rajz.) A halom elkészülte után a főtáltos egy fehér és egy fekete lovat áldozott Hadúrnak és Ármánynak, itt (dalla(utolsót az (áldóát(kövön. (Az akkori öreg szajlaiak áldókőnek nevezték, apánk rácfalusi földje mellett feküdt, alatta forrás bugyogott, s ez a rácfalusi kenderáztatókat táplálta.) Azután a főtáltos – a nevére nem emlékszem – a rabszolgákat átvezette a két Várhegy mögé, hol nagy zomotort tartottak, mely után Csaba királyfi főembere, Zubokán vagy Kubán a rabszolgákat »nyilközé vevén rendre megöleté«. Velők hala a főtáltos is; látva ezt Zubokán kardjába dőle, hogy ne maradjon látója a helynek.” Csaba királyfi leghűbb embereit a mai Sirok helyén hagyta, hogy a halmot őrizzék. Az öreg Csabai állítólag ezek utódja, s amikor Ország Balázs Mátyás királytól ezt a területet birtokul kapta, Csabaiék átköltöztek a halom mellé, mely lakatlan hely volt.

A Csabaiak és a Bárcaiak 1880. évi és talán utób-

biak mai lakóhelye fölötti hegyoldalon bújtak meg. Ezt a helyet talán még ma is Csu-táj néven ismerik. Ez az elnevezés Csabai szerint ősmagyarul ‘zárhely’ vagy ‘búvóhely’, míg a Tár-na kitárt vagy nyitott helyet jelent.

Magyarázat: Sirok és Szajla lakóit Ország Balázs telepítette, utóbbiba tótokat. Így a határrészek is tótul neveztettek el: pl. Borzsa, Greger, Dolina, Kopenya stb. Halom, Áldókő, Dalla stb. magyar: Bárcai és Csabai voltak egyedüli magyarok. Bárcai Pál szerint Csabaiék az 1700-as évek elején még az ősi hiten voltak, és – az volt a parancs – vagy megkeresztelkednek vagy ciherén égettetnek meg. Csabai megmutatta nekem a nyilat, tegezt, csakánt, szüette öreg dolgokat, megmagyarázta mi az a boldoganyafája. Ez a mestergerendát alátámasztó gyámszlop. Átvitt értelemben boldogasszony, boldoganya ereje tartja fenn a világot... Az 1896-os generál katonai térkép szerint a siroki két Várhegy mögötti völgy és az ezt záró félkör alakú domb Halászó-völgy és Halászó-hely néven van felvéve. Ezeket az én gyerekkoromban Halászó völgynek és Halászó hegynek

nevezték. Itt történt Csabai szerint a rabszolgák lenyílazása. Siroknak neve sirató, sírok-ból ered és Szajla neve sajna volt. Volt, hogy volt, az öreg Csabai Pál okos ember volt, hogy ezen adottságokat az ősiségből származtatja.

Egri diák koromban felmértem a szajlai Nagy-halom területét, alapterületére már nem emlékszem, magassága 45 m. Ennyit számolt egri jogakadémiai tanár Kandra Kabos¹⁵ úr, kinek minden idevonatkozó adatot átadtam. Ő 1894 nyarán kijött hozzánk, összejártuk adataim helyét, s azt mondta: Hinnem kell, mert nem találok okot a kételkedésre. Megnéztük a Szederjes-tetőről balfelé, délre a Nagykö területét, találtunk jó 3 cm vastagságú akkora tálat, mint egy kerék, négy darabra törve. Alig bírtam hazacipelni. Ezekről írt egy tudományos folyóiratba egy nagy cikket. Nekem is megküldte, de hát valakinek kölcsönadva elveszett. Ő serkentett, képeztem magam, s amennyire lehetett, próbálkoztam vele.

1911-ben a Budapesti Hírlapban olvastam, hogy dr. Edvi Illés Aladár és dr. Csánky Dezső vezetésével Wienerneustadt (Bécsújhely) mellett Attila, esetleg Árpád sírja után kutatnak. Feljegyzéseim, Csabai hagyományai és az időközben szerzett adatok alapján ennek lehetetlenségét próbáltam bizonyítani a Budapesti Hírlap útján. Cikkeim megjelentetése után dr. Csallány Gábor¹⁶, a szentesi múzeum igazgatója igazat adott azon állításomnak, hogy a népvándorlás idején elhalt fejedelmek nagy értékekkel telített sírját nem helyezték a vándorlások útvonalára, sőt nagyon is elrejtették, mert amint írtam is, a vándorló nemzetek erősen hitték: jaj annak a nemzetnek, amelynek elhalt fejedelme sírját ellenséges hadak feldőlják! Ez hagyomány volt, amit minden nemzet betartott. Kérdezem, van-e tudomásunk az időbeli ismert királyok, fejedelmek sírjai helyéről? Kivéve a görög, római és frank királyokét.

Ezen közleményeknek a Budapesti Hírlap adott helyet. A bécsújhelyi kutatás még tartott, s a vezetői úgy Csallányt, mint engem alaposan lekaptak. Csallányt azért, mert Attila sírját Szentes mellett a Tisza partján lenni állította, engem pedig, hogyan mertem ilyen nagy tudású urakkal kikezdeni. 1912. októberében átfúrták a bécsújhelyi dombot és talál-

tak egy üreget, közepén jókora vörhenyeges folttal, melyet rozsdafoltnak vélték, egyebet semmit. Ekkor leereszkedtek hozzám, találkára hívtak dr. Varjú irodájába a múzeum történelmi osztálya igazgatójához. Ez 1913. júniusában történt. Jól elkészített rajzokat vittem magammal, de sem ezeken, sem előző cikkeimben a hely felismeréséhez szükséges helynevek nem voltak megadva. Erre csak az esetben voltam hajlandó, ha a kutatásban, mint meghívott, én is ott leszek. Dr. Varjú ebben nekem adott igazat, így erről írást adtak. Sok huza-vona után kaptunk a Magy. Tud. Társaságtól 800 koronát, a Vall. Közokt. Minisztériumtól 400 koronát azzal, hogy az összeget 1914. augusztus hó végén adják ki. 1914 júliusában beütközött a krach, és Attila vagy Árpád apánk azóta is nyugodtan alszanak. Ha a megfelelő idő elkövetkezik a szükséges iratokat vagy én vagy Pali fiam átadjuk, most azonban azt sem tudom merre vannak, mert virágvasárnap előtt kőműves és festő dolgozott nálunk, ezután nagy pucolás egy hétig, azután ünnep és vendég, ki tegnap ment el. Az én irataim a padláson vannak, hogy hol magam sem tudom...

A leírtakat emlékezetből adom, mivel csak néhány töredéket találtam feljegyzéseimből, pedig a térképek közül a legszükségesebbeket elküldtem volna. Őszintén mondom, semmihez nincs kedvem, nemcsak a múltó bajom miatt, de még erős insultus ért a napokban, melyet nehéz elfelejteni...

Ismételten a legjobbakat kívánva szeretettel ölel, csókol mindnyátokat

bátyád és családja

Kecskemét, 1949. május 6

Eddig a levél. A lap alján a következő bejegyzést találjuk még:

Vadassy Norbert recski tanító mutatta ezt a levelet, melynek ez hiteles másolata. Másolta: Galván Károly, muzeológus.

Eger, 1957. július 8¹⁷

Ez hát a szajlai Nagy-halom regéje, a Jordanesnél olvasható elbeszélés folytatása. Jordanes csupán a ravatalt és a halotti tort (a strava-t) írja le, azaz a közép előtt zajló gyász-szertartást. Csabai Pál története

viszont kibontja azt, amiről a gótok történetírója – és forrása – csak annyit tudott, hogy az éj homályában történt, azaz a hun nagykirály titokban, ismeretlen módon és helyen történő temetését. Attila legkisebb fia és főemberei a Tarna völgyében találták meg azt a megfelelő helyet, ahová elrejtették az elhunyt temetést és a sírmellékleteket. Háromszáz rabszolga három hónapi munkával építette ki a sírhelyet, emelte, formálta a sírhalmot. Csupán a főtáltos felügyelte fegyveres szolgálói élén az építkezést, Csaba katonáival a siroki két Vár-hegytől délre, a mai Halászó nevű réten táborozott. A sírhalom elkészültét követően a főtáltos loáldozatot mutatott be Hadúrnak és Ármánynak. (Ebben a közlésben a hunok zoroasztrizmusának lenyomatát fedezhetjük fel: Hadúr megfeleltethető Ahura Mazdának (Ohrmazdnak), az iráni mitológia és a zoroasztriánus panteon főistenének, Ármány pedig Ahrimannak, a gonoszság főistenének. A jó és a rossz örök párharcából fakadó dualizmus megkövetelte, hogy mindkét főistennek áldozatot mutassanak be egy fehér és egy fekete ló képében: „itt »dalla« utolsót az »áldóát« kövön”. Az áldozati kő, oltárkö talán a siroki Vár-hegyhez egy keskeny nyereggel csatlakozó sziklatorony, a faragott tetejű Törökasztal¹⁸ volt. Ezt követően a főtáltos és fegyveres szolgálói a temetkezés helyszínéről átvették a rabszolgákat a hunok táborhelyére, ahol nagy zomortort tartottak. A halotti tor után a szolgálkat mind megölték. A főtáltos és Zubokán fővezér is kardjába dőlt, hogy ne maradjon tanúja a sírhelynek (pontosabban a sírépítmény és a sírhalom szerkezetének, egymáshoz való viszonyának). Csaba királyfi leghűbb emberei maradtak a mai Sirok helyén (a siroki felsővár sziklatömbjébe faragott kazamatáiban), hogy őrizzék a halmot. Az őrzők leszármazottai viselik a Csabai nevet. Szép kerek történet – akár így is lehetett.

* * *

A folyómederbe történő temetkezés egyáltalán nem illik bele az itt felvázolt képbe. Hacsak nem úgy, ahogy Born Gergely értelmezi ezt a hagyományt. Szerinte a mítoszok nyelvén arról lehet szó, hogy Attila személye a temetést követően hullám-természe-

tüvé lényegül át és él tovább napjainkig. A folyóba temetés és a halomba temetés egymást nem kizáró közlések, hiszen a HaLoM és a HuLLaM szavak egyaránt a szakrális földművelés *delej-vonalaira* utalnak, valamint arra, hogy Attila a temetést követően egy esszenciálisabb létszintre került annak hullám-természete folytán.¹⁹ A tájban jelenlévő erőhatásokra, a mágneses áramlási vonalakra és azok csomópontjaira történt utalás a Turán IV. évfolyamának 4. számában.²⁰

Tradicionális megközelítéssel egy meglehetősen, de nagyon elgondolkodtató feltevést fogalmaz meg László András a magyar királyok Szent Koronájával kapcsolatban. Szerinte „a magyar Szent Korona nem készült sehol. Ez Attila legendás sírjában, a hármaskoporsóban lehetett, Attilának, a szakrális máguskirálynak feltámadt teste helyén, a királyi hatalom és uralom jelenlétének a lenyomataként, s azt a célt szolgálta, hogy Attila dinasztiájának a királyi urai, Attila népe utódnépének királyai majd ezzel koronázhatóságukkoronáztathassák meg magukat, s ez legyen majd a keresztény hun-magyar királyok s a majdani új ország koronája.”²¹ Merthogy „A taoista mágia beavatási-megvalósítási útjának legmagasabb fokozatai közé tartozik a taoista mágus feltámadása. A kriptába vagy sziklasírba helyezett és biológiai értelemben teljesen halott mágus – a taoisták tanúsága szerint – egy idő múlva eltűnt a sírjából, s a helyén jogar, vagy egy jogar-markolatú kard maradt.”²² Márpedig a hunok hagyományvilágának, vallásának taoizmussal való kapcsolata is valószínűsíthető – a zoroasztrizmus mellett. Mindebből az következik, hogy ha Attila teste nem is lesz meg soha, a sírhely, az létezik. Még hozzá egy igen jelentős átlényegülési ponton, ami a Kárpát-medence egyik legszentebb helye!

(Ezt a felfogást erősíti Paál Zoltán is Arvisurájában. A palóc néplélekből fakadó nagyfokú érzékenységgel megáldott teremő-mesélő készségű ózdi gyári munkás látomásos születésű regivilágában, a rovásmáni feljegyzéseken alapuló úgynevezett Arvisurákban találjuk a következő közléseket: „Peregőtől a két Hódos irányában egy tyumen, azaz tizezer lépésre nyugszik Atilla.” Az Arvisura következő oldalán olvasható, hogy a Maros és a Tisza összefolyásánál elte-

metett Attila sírjának őrzését Ilona 505-ben megszüntette, és ugyanitt Attila hármaskoporsójának elszállításáról, vándorlásáról (!), annak keletre történő áthelyezéséről is értesülhetünk: „*Most már esedékes volt Atilla hármaskoporsójának elszállítása... A hármaskoporsó tovább vándorolt Buda utódainak védnöksége alá... Nekese... meghagyta, hogy majd Atilla koporsóit Buda emlékére hozzájuk menekítik, de Urál-Buda után valószínűleg a 12 széki-hun tömény nemzetségeinek központjába kell szállítaniuk.*”²³

* * *

A szajlai Nagy-halom tehát – hasonlóan Mátraerdő (Északi-középhegység, Palócföld) más szakrális objektumaihoz, a kaptárkövekhez, a középkori kolostorokhoz, a Leány-várhoz, a Csúnyamunkához, a Makján-várhoz stb. – a fent említett élő-pulzáló-áramló energiarendszer kitüntetett pontján ül.²⁴

Ez a homokkő-domb egy letűnt világ emléke, a róla szóló levél pedig Csabai Pálnak, az utolsó *szenzhegyinek* (*sacromontisinak*), az Attila-sír és a palóc szellemiség őrzőjének állít emléket. A hun nagykirálynak, de a szkíta népek minden fejedelmének története összefonódott a *sacromontisiak* sorsával²⁵. Ahogyan nem leljük a szentkirályok sírjait, úgy nem találjuk ma már az őrzőket, a *szenzhegyieket* sem. A palóc szellemiség szinte teljesen elsüllyedt. Nem halt ki, nem tűnt el, csupán visszahúzódott, elrejtőzött. Jobb napokra várva. Attila sem halt meg, csupán visszavonult. A szent tájon bármikor találkozhatunk Vele és a többi, idekötődő szent királlyal, a tradíció hordozóival, régimúlt idők *táltosaival*, *barboncásaival*, *bűbájosaival*.

„*A tündérnép birodalma az út minden szegletén megbúvik. Sok-sok ajtón keresztül eljuthatunk oda: álmon keresztül, meditáción át, ősi helyek meglátogatásával, ahol a világok közötti fátylak vékonyabbak, áttetszőbbek, mint másutt.*” (John Matthews) Palócföld mágikus földje számos kaput kínál két világ közt, melyek közül egynek megtalálásához, kinyitásához talán ezen írás is hozzájárul. A Mátraerdő szent helyeit bármikor felkereshetjük, a kultikus ösvényeken, zárandokutakon bármikor járhatunk-kelhetünk, de jó ha tudjuk, a kapuk csak bizonyos időpillanatban nyílnak meg.

Irodalom

- Bakay Kornél: 1997 Őstörténetünk régészeti forrásai I. Miskolc, 1987
- Baráz Csaba: 2000/a Törökasztal – oltárkő a Tarna völgyében. In. Élő táj. Válogatott írások természetéről, térről, teremtésről. Szerk. Buka László. Debrecen, 2000. 266-274.
- 2000/b A kaptárkövek fülkéinek koráról, rendeltetéséről és használatáról. Turán III. 3. 72-81.
- Báldi Tamás: 1983 Magyarország oligocén és alsómiocén formációi. Akadémia, Budapest 1983.
- Bóna István: 1993 A hunok és nagykirályai. Budapest, 1993
- 1996 Attila sírja. História 1996. 1. szám (Hatházi Gábor interjúja Bóna Istvánnal)
- Born Gergely: 1996 A láthatatlan halom. Szókimondó 1996. 9.
- 2000 Előzetes jelentés az 1998. július 20-21-22-ei terepbejárás radiesztéziái méréseiről. In. Élő táj. Válogatott írások természetéről, térről, teremtésről. Szerk. Buka László. Debrecen, 2000. 229-232.
- 2001 Előzetes jelentés az 1998. július 20-21-22-ei terepbejárás radiesztéziái méréseiről. Turán IV. 4. 51-55.
- Ecsedy Ildikó: 1988 Türk temetési szokások (Kínai források alapján) Ethnográfia 1988. 1. sz. 16-32.
- Ipolyi Arnold: 1854 Magyar Mythologia. Pest, 1854
- Képes Géza: 1982 Kőbe véssett eposzok az Orkon és Tola folyók mentén. A magyar őstörténet nyomai. Budapest, 1982
- László András: 2000 A magyar királyok Szent Koronájáról. In. Kard, kereszt, korona. Tradicionális tanulmányok a magyarságról. Szerk. Baranyi Tibor Imre. Debrecen, 2000. 11-19.
- Nagy Géza: 1895 A népvándorlás kora. In: A magyar nemzet története. Szerk. Szilágyi Sándor I. Budapest 1895.
- Nováki Gyula – Baráz Csaba: 2000 Óskori és középkori erődített telep, várak Heves megye Mátrán kívüli területén. Az egeri Dobó István Vármúzeum Évkönyve XXXVI. 5-46.
- Paál Zoltán: 1998 Arvisura – Igazszólás. Mondák, regék, népi hagyományok a palóc kézművesek világából I-II. Budapest, 1998
- Szász Béla: 1943 A hunok története. Attila nagykirály. Budapest, 1943
- Vásáry István: 1993 A régi Belső-Ázsia története. Szeged, 1993

Jegyzet

- 1 Bakay Kornél 1997. 178.
- 2 Bóna István 1993. 190.
- 3 Bóna István 1996. 14. Ide kívánczik egy személyes megjegyzés: a krumplisverem méretű sírgödör víziójával riogatott Makkay János is, aki egy 1997-ben velem készült riporthoz fűzött megjegyzésében a következő számadatokkal érvel az Attila-sír keresésének hiábavalóságát illetően: „...ahhoz, hogy Attila sírját teljes biztonsággal megtaláljuk, fel kellene tárnai a Kárpát-medencében az emberiség kezdete, esetünkben legalább a vértesszőlősi telep vagy a Lambrecht Kálmán-

barlang embere óta eltemetett minden sírt. Cca. 200 milliót. Azt azonban nem tudjuk, hogy ez a kétszázmillió sír (illetőleg az évtizedredek során belőle megmaradt, mondjuk 130 millió sír, és 70 millió szétrombolt maradványai) hol fekszik. Ennek a 200 milliónak a megtalálásához így tehát fel kellene tárnai a teljes magyar hont, helyesebben az egész Kárpát-medencét, ami az ezermilliárd elméleti sír kruplisverem méretű összes helyét jelenti.” Bóna hasonlata ugyanis nem tréfa – hangsúlyozza Makkay János – mert „egy sírgödör valóban akkora széles, hosszú és mély, mint egy kruplisverem.” (Heves Megyei Nap 1997. április 5. 11. oldal). Ha vaktában keresünk valamit, akkor valóban reménytelen a feladat, de hát azért van némi különbség egy neve sincs ősember és a hun nagykirály között temetkezési helyét illetően. Utóbbiról ugyanis hagyományok és krónikás feljegyzések állnak rendelkezésünkre. Igaz ezeket illik nem komolyan venni, sőt kötelező hitelteleníteni...

4 Képes Géza 1982. 23.

5 Szász Béla 1943. 364.

6 Nagy Géza 1895. 327. „Így értelmezem – összevetve a más turáni népeknél meglevő szokásokkal – Jordanes azon sorait, melyekben azt mondja, hogy a kik a temetésben részt vettek, azokat a hunnok megölték. Hogy nem folyó medrébe temették, mint a későbbi mondák állítják, hanem a szittyák, kúnok, közép- és belső-ázsiai turániak szokása szerint halmot emeltek föléje, Jordanesből is következtethetni. (Stravam super tumulum eius ... concelebrant. Cap. 49.)”

7 Ipolyi Arnold 1854. 567.

8 Ipolyi Arnold 1854. 201., 373., 567.

9 Radnai Mikes: A dombegyházi Attila-hagyomány. Békéscsaba; Éber Zoltán: Attila sírjának problémája. Budapest, 1988. (Kézirat) Ez utóbbit ismerteti Mihály Péter a Turán IV. évfolyamának 6. számában. A hidrobiológus Éber Zoltán hipotézisének közlése mindenképpen indokolt, de nem ártott volna néhány kritikái észrevételét hozzáfűzni. Mindenképpen szükséges lett volna tévedéseire, belső ellentmondásaira rámutatni. Például arra a képtelen kijelentésre, hogy a kárpát-medencei „nagyobb folyók két oldalán óriási ártér, azaz mocsarak voltak, amelyek igen megnehezítették a folyók főágához való jutást.” Az ártér nem azonos a mocsárral. Az ártereken egy fokok által szabályozott, tavak, morotvák fűzéréből, árkok (csatornák) hálózataból álló, ember által működtetett (foszfatíciusok) élő vízrendszer volt már a népvándorlás korában is! Egyébként is (egy hidrobiológusnak különösen) különbséget kell tenni a folyók felső, középső és alsó szakasz jellege között. Az Attila sírhelyéül vélt Duna-mellékág megközelíthetlenségéről, „örök időkre szóló kifoszthatatlanságáról” pedig annyit, hogy, ha a mederbe való temetkezés Éber Zoltán által megfogalmazott követelményeit (mai szóhasználattal az infrastruktúrát és a személyi feltételt) nézzük (kiváló úthálózat, elég munkás, építőanyag, szakiparos, római hadimérnök), akkor a biztonság elve igencsak sérülni látszik. A Duna eme szakaszának (Esztergomtól Budapestig) mellék-

ágai lehet, hogy 1500 évig nem változtatják medrük nyomvonalát (mint egy Éber által megfogalmazott fontos feltétel), viszont számtalanszor szinte teljesen kiszáradtak a történelem során (lásd Noszlopi Németh Péter fotóját Az Árpád-kori Buda nyomai a Pilisben című könyv 88. oldalán). Aprópó Óbuda: Vetus Buda, Attila városa, Sicambria, Aquincum azonosságának problémájához sem ártott volna néhány kutatástörténeti kiegészítést fűzni. Nem szabadott volna megjegyzés nélkül hagyni Éber Zoltán azon fatális tévedését sem, miszerint Attila nyári szállása „nedves, füstös, higiénia nélküli sátrakból” és „bűdös jurtákból” állt volna. Priszkosz tudósítása egészen más képet fest Attila egyik fapalotás, fürdőépülettel rendelkező központjáról...

10 Vásáry István 1993. 51.

11 Ecsedy Ildikó 1988. 20.

12 Ecsedy Ildikó 1988

13 Báldi Tamás 1983

14 Nováki Gyula – Baráz Csaba 2000. 12-13.

15 Kandra Kabos (1843 – 1905) 1869-ben szentelték pappá, 1877-től hejőbábai, 1878-ban nyírlugosi lelkész. 1886-tól az egri Főkapitány Hiteleshelyi Levéltárának levéltárosa. 1878-tól a Műemlékek Országos Bizottságának kültagja. 1885-től indítja meg az Adatok az egri egyházmegye történelméhez című sorozatot. 1897-ben jelent meg Magyar Mythologia című műve. Bartalos Gyulával és Türk Friggyessel együtt kutatták, keresték a „pogány” magyarok hitvilágának nyomait Eger környékén.

16 Csallány Gábor 1897-ben szervezte meg a Csongrád vármegyei Történeti és Régészeti Társulatot. Régészeti leletek, műtárgyak, könyvek alkotta gyűjteményüket 1906-ban vette át a megyei közigazgatás. Csallány autodidakta módon képezte magát, régészeti feltárásai nyomán páratlan mennyiségű lelettel gazdagodott a szentesi múzeum, melynek 30 évi társadalmi munka után, 1926-ban lett igazgató őr.

17 E levélszöveg eredetijét Mátrai Zoltán (Zachár Zoltánról magyarosítottá nevét) tanító írta, Vadassy Norbert édesanyjának, Zachár Máriának a testvére. Mátrai Zoltán szülei – Zachár Gyula és Liptovszky Paula – Szajlán laktak, az apa ott volt kántortanító. Az adatokat Vadassy Norbert lánya, Vadassy Márta bocsátotta rendelkezésemre 1994. márciusában, amit ez úton is köszönök. A levél hiteles másolata az egri Dobó István Vármúzeum régészeti adattárában található: DIVM. R.A. 91.

18 Baráz Csaba 2000/a

19 Born Gergely 1996

20 Born Gergely 2000 (2001)

21 László András 2000. 16-17.

22 László András 2000. 15.

23 Paál Zoltán 1998. 589-590., 609.

24 Ezt szemlélteti a Turán IV. évfolyam 4. számának 52-53. oldalán lévő térképvázlat.

25 A sacromontisiak és a palócok kapcsolatáról: Baráz Csaba 2000/b. 76-78.